

ATTENTIE: Op deze kaart staan richtlijnen en voorbeelden voor het lidwoordgebruik. In de bijbehorende module 'Informatie geven met lidwoorden' staat meer uitleg, voorzien van voorbeelden en begripsopdrachten.

1 ALGEMENE RICHTLIJNEN VOOR HET GEBRUIK VAN LIDWOORDEN

Het Nederlands heeft drie lidwoorden: de, het, een.

Lidwoorden staan altijd voor substantieven (zelfstandige naamwoorden), bijvoorbeeld:

de man • het kind • een jongen • de auto • het weer • een woord

Voor circa 75% van de substantieven staat 'de' en voor circa 25% staat 'het'.

Aan een substantief is vaak niet te zien of er 'de' of 'het' voor moet staan.

Daarom is het woordenboek de beste hulp om te weten welk lidwoord geldt.

Van elk substantief vermeldt het woordenboek het lidwoord: (de) of (het).

Bij een aantal substantieven worden beide lidwoorden genoemd. Dan mogen 'de' en 'het' allebei.

Enkele woordenboeken noemen het meest gebruikte lidwoord het eerst; andere zetten altijd 'de'

vooraan en weer andere 'het'. In de volgende voorbeelden staat het meest gebruikte lidwoord vooraan:

het/de affiche • de/het afval • het/de filter • de/het klimop • de/het matras • het/de soort

Soms bepaalt het lidwoord de betekenis van het substantief.

Afhankelijk van de betekenis moet er 'de' of 'het' voor het substantief staan; bijvoorbeeld bij:

de blik (de oogopslag)	het blik (het voorwerp)	de bos (de bundel)	het bos (het woud)
de portier (de persoon)	het portier (de autodeur)	de stof (het materiaal)	het stof (het stuivend vuil)
de punt (het leesteken)	het punt (het feit, de plek)	de veer (van de vogel)	het veer (de pont)

Telbare substantieven staan in het enkelvoud en in het meervoud. Zie schema.

Niet-telbare substantieven staan of in het enkelvoud of in het meervoud. Zie schema.

'De' en 'het' kunnen voor alle substantieven in het enkelvoud staan. Zie schema.

'Een' kan alleen staan voor telbare substantieven in het enkelvoud. Zie schema.

Voor een substantief in het meervoud kan alleen 'de' staan. Zie schema.

TELBARE SUBSTANTIEVEN		NIET-TELBARE SUBSTANTIEVEN	
'de', 'het' in enkelvoud	'de' in meervoud	'de', 'het' in enkelvoud	'de' in meervoud
De pen is leeg. Het boek is duur.	De pennen zijn leeg. De boeken zijn duur.	De muziek is mooi. Het geld is op.	De notulen zijn klaar.
enkelvoud onbepaald	meervoud onbepaald	enkelvoud onbepaald	meervoud onbepaald
Ik koop een pen.	We kopen pennen.	Er klinkt muziek. Daar ligt geld.	Er liggen notulen.

2 VOORBEELDEN VAN SUBSTANTIEVEN MET 'DE'

2.1 SUBSTANTIEVEN IN HET MEERVOUD; OOK ALS HET ENKELVOUD 'HET' HEEFT

de meisjes (het meisje) • de ramen (het raam) • de paarden (het paard) • de sappen (het sap)

2.2 SOORTNAMEN VAN PERSONEN

de vader • de vrouw • de mens • de ober • de docente • de tante • de voorzitter

Let op: het kind, het meisje, het mens (v.), het wijf

2.3 NAMEN VAN BLOEMEN, BOMEN, GROENTEN, VRUCHTEN, DIEREN

de tulp • de den • de rijst • de sla • de slang • de vogel • de vis

Let op: het graan, het koren, het gras, het hooi, het stro

het kalf, het kuiken, het lam, het paard, het rund, het schaap, het varken, het veulen

2.4 NAMEN VAN LETTERS, CIJFERS, MUZIEKNOTEN, MUZIEKINSTRUMENTEN

de a de 8 de do de piano de viool Let op: het abc, het orgel

2.5 NAMEN VAN RIVIEREN, BERGEN EN GEBERGTEN

De Maas • De Rijn • de Mont Blanc • De Himalaya • De Kaukasus

2.6 SUBSTANTIEVEN DIE EINDIGEN OP -DE, -TE, -HEID, -IJ, -ING, -NIS, -ST

de orde • de hoogte • de netheid • de slagerij • de vergissing • de kennis • de kunst • de winst

2.7 SUBSTANTIEVEN DIE EINDIGEN OP -ADE, -AGE, -ICA, -IDE, -IEK, -INE, -ODE, -OSE

de rollade • de bagage • de elektronica • de piramide • de muziek • de vitamine • de periode • de diagnose

2.8 SUBSTANTIEVEN DIE EINDIGEN OP -ESSE, -TEIT, -THEEK, -IE, -YSE, -SIS, -TIS, -XIS

de interesse • de kwaliteit • de hypotheek • de visie • de analyse • de basis • de clematis • de praxis

2.9 SUBSTANTIEVEN DIE GELIJK ZIJN AAN DE STAM VAN WERKWOORDEN

De stam bestaat uit één lettergreep: de bouw de draai de haast de reis

De stam van een samengesteld werkwoord met het accent op de eerste lettergreep:

de afwas de glimlach de schoonmaak de terugreis de uitdraai de verkoop

3 VOORBEELDEN VAN SUBSTANTIEVEN MET 'HET'

3.1 VERKLEINVORMEN VAN SUBSTANTIEVEN; OOK BIJ 'DE' IN HET ENKELVOUD

het autootje (de auto) • het briefje (de brief) • het jongetje (de jongen) • het balletje (de bal)

3.2 NAMEN VAN METALEN, TALEN, SPORTEN, SPELEN, WINDRICHTINGEN

het zilver • het Arabisch • het Nederlands • het voetbal • het scrabble • het zuidwesten

3.3 SUBSTANTIEVEN MET TWEE OF DRIE LETTERGREPEN MET HET VOORVOEGSEL BE-, GE-, ONT-, VER-

Het accent is op de tweede lettergreep:

het begin • het gefluister • het geruzie • het gezeur • het gewicht • het ontslag • het verlies

3.4 SUBSTANTIEVEN DIE GELIJK ZIJN AAN HET HELE WERKWOORD

het beginnen • het e-mailen • het fluisteren • het ruziën • het wegen • het ontslaan • het vergaderen

3.5 SUBSTANTIEVEN MET HET ACHTERVOEGSEL -ASME, -ISME, -MENT, -SEL

het enthousiasme • het socialisme • het instrument • het getreuzel • het mengsel

4 RICHTLIJNEN VOOR HET LIDWOORD BIJ AFKORTINGEN EN SAMENSTELLINGEN

Bij substantieven die bestaan uit afkortingen geldt het lidwoord van het laatste woord:

het CNV (het Christelijk Nederlands Vakverbond) de FNV (de Federatie Nederlandse Vakvereniging)

Bij samenstellingen geldt het laatste woord van de samenstelling:

het molenboek (de molen + het boek) de strandvierdaagse (het strand + de vierdaagse)

5 VOORBEELDEN VAN LIDWOORDEN IN UITDRUKKINGEN

5.1 UITDRUKKINGEN MET 'DE EN 'HET' VOOR HET SUBSTANTIEF

de hand op de knip houden

de kost gaat voor de baat uit

het kind met het badwater weggoaien

iemand het mes op de keel zetten

5.2 UITDRUKKINGEN MET 'EEN' VOOR HET SUBSTANTIEF

voor een appel en een ei

het is een fluitje van een cent

lachen als een boer met kiespijn

een storm in een glas water

5.3 UITDRUKKINGEN MET 'EEN', 'DE' EN 'HET' VOOR HET SUBSTANTIEF

een appeltje voor de dorst hebben

een kind kan de was doen

een gat in de wolken springen

een kink in de kabel

5.4 UITDRUKKINGEN MET SUBSTANTIEVEN ZONDER LIDWOORD

kind noch kraai hebben

door schade en schande wijs worden

veel geschreeuw weinig wol

met kunst en vliegwerk

5.5 UITDRUKKINGEN MET EN ZONDER LIDWOORD

boter bij de vis

geen voet aan de grond krijgen

mosterd na de maaltijd

water naar de zee dragen

5.6 UITDRUKKINGEN MET OF ZONDER LIDWOORD DIE PROBLEMEN GEVEN BIJ ONJUIST GEBRUIK

er een kijkje op hebben (iets niet vertrouwen)

er kijk op hebben (er verstand van hebben)

er een oogje op houden (iets in de gaten houden)

een oogje hebben op iemand (verliefd zijn)

dat is geen kunst (dat is gemakkelijk)

dat is uit de kunst (dat is uitstekend)

een schaap met vijf poten (iemand die alles kan)

het zwarte schaap (de verschoppeling)

om de tafel gaan zitten (gaan vergaderen)

aan tafel gaan (gaan eten)